

Színek és helyek

DUGONICS TER

Délutánonként el szoktam üldögni a Dugonics téren, a Kárász utca torkolatához legközelebbi padon. A nap egy ideig szembetűz, majd lebukik a Kis-Dugonics téri házak hátamegett. Jobbról villamosok, autók, csilingelés, fécikorgás. „Akár egy hátesvásznu film” jegyezte meg egyszer nyugdíjas barátom, aki előszeretettel tölti délutánjait itt. „S még jegyet se kell váltani hozzá”.

„Emlékszel még a vaskorlátokra?” pillantottam vissza rá. „A vaskorlátokra?” „A vaskorlátokra” mondtam. „Neked föltétlenül emlékezned kell”. „Hát persze” mondta később. „Persze, hogy emlékszem. Betonmellvéden futottak körbe. Ott ni” és a szökőkút irányába mutatott. „Meg a Széchenyi téren” tettem hozzá. „Minden parktúrkör körül”. „De hová lettek a vaskorlátok?” kérdezett vissza. S én rátromfoltam: „Ugyan hova?”

A Petőfi sugárúton laktunk, naponta kétszer legalább végigbaktattam a Dugonics téren. De akkor még nem lehetett átlósan átszelni. Körbekerültem mindig, hogy ráfordulhassak a Kárász utcára. A házak kulisszaként fogták körül a teret. Azóta sem sokat változott a kép. Ha csak le nem számítjuk a Korzó sarki fehér műkö-borítású épületet, amelynek alapjait a hatvanas években rakták le. Egy pillanat csupán: csak bekapcsolom a memória vetítógépét, s már is pereg a kép. A felvételek kissé kopottak és hiányosak. De azt világosan látni, hogy a mostani patika, hirlapbolt, műcsarnoki üzlet (és a feltűk húzódo lakások) helyén földszintes, bazár szerű épület derékszögelt. Egy darabka a régi Szegedből: kisvárosi bensőségességű enteriőr. Egy patika és egy órák kirakata villan meg az időgépben. Az órák kirakataiban kislányfigura himbálódzik a hintán, minden egyes lendület másodperccel egyenlő. A hinta mindegyre kileng, a kislány fáradhatatlan, közben a játékos szerkezet tetején lusta nyugalommal köröznek a mutatók. A lányka kékben-rózsaszínbén, az óráváz maga aranyfényűre szidolozott sárgaré. Az

Átellenben magasföldszintes, manzárdszobás épület. Egykor a hirneves Szegedi Napló székháza, gyermekkoromban a „Katolikus Ház” nevet viseli, s még olyasmi is fölremlik bennem (bár erre annyi év távólából aligha merném már letenni a nagyeskűt), mintha akkoriban itt készítették volna a Szegedi Új Nemzedéket, ezt a csipős szavú lokálgánunmot, mely annyiszor megkeserítette szurkálódásaival az aznapnál messzibbre látók életét. A főlzabadulás után a Független Kisgazdapárt birtokába kerül az épület. Itt készül újságjuk, a Délvidéki Hírlap. A szerkesztőség a szárazkapu-bejáratnál szemközt, egy udvari épületben. Koncz Tóni jegyezte felelős szerkesztőként a lapot (utóbb az MTI vidéki turnusának főszerkesztője), s olyan munkatársak töltötték meg nap mint nap a hasábot, mint (a mostani tévés) Kovalik Károly még a költő-regényíró Takács Tibor, aki akkor még Takács István néven publikált.

Mikor hetedik gimnazistaként — irogató ambíciókkal — belátogattam ide, még aligha gondoltam, hogy néhány év múltán (1953-ra) az épület egyetemi diáklubbá avanzsál, s délutántól este tízig bömböltetjük itt a Supraphon-lemezjátszót. (Akkor Ravel Bolerója és Gershwin Kék rapszódája volt a nagy szám. Hü, de rég volt!) A bölcsészek órákon át hadonásztak, ordibáltak (már akkor is) a cigarettafüstben. Leendő dokij lábszárcsontokat csempészték ki az anatómiai gyakorlatokról, azokkal riogatták a főiskolás lányokat, akik már akkoriban is kék szemet viseltek a szöke hajhoz (ez a divat elég maradandónak bizonyult) és műanyag katicabogarat tűztek fehér blúzaikra, (istenem, micsoda blúzok! Főképp elől...), miközben Rózsika, a nálunknál alig idősebb klubgondnok malomkeréknyi zsiroskenyerekkel traktált bennünket...

Egy ízben társadalmi munkára toboroztak. Már nem emlékszem pontosan: a központi egyetem épületéből kellett-e a zongorát a közeli diáklubbá átcipelni, vagy megfordítva? Arra viszont igen, hogy az akció egészen tiszta műfajúnak ígérkezett, lévén, hogy a munkálkodás fejében (per kopolyt) egy-egy lityi bort is felajánlottak. Négyen jelentkezünk. A kiegészítő javadalmazás felét előlegként kértük (kaptuk), s mielőtt nekiveselkedtünk volna, el is fogyasztottuk. Bennem vagy másvalakiben ébredt az ördögi gyanú: előfordulhat esetleg, hogy a másik két lityit mégsem fogjuk kézhezkapni? Ki tudja már? Javaslatomra a három zongoraláb közül egyet mindenesetre elrejtettünk a ráccsal elkerített térség szürös levelű, időnként zöldeslila bogózatot nevelő dzsungelében — azzal a felkiáltással: ha jön a plusz vinkó, lesz harmadik láb is... Nem cifrázom: a zongoralábnak örökre nyoma veszett. Pedig (istenbizony) napestig kerestük, négykézláb araszolva a kusza vegetációban.

Néha, mikor arra járok, még most is magamon érzem a jó öreg Dugonics András ércetekintetét. Mintha azt kérdezné feddően: hova tettétek a zongoralábat?

PAPP ZOLTÁN

Hamlet a Virág teraszán

(Ülünk a Virág teraszán, élvezzük a koranyári napsütést, a város színes ébredését, a találkozás örömeit. Penczi András ügyvéd a házigazda, vendége pedig a régi barát, Székely Péter Párizsban élő magyar szobrászművész, felesége, Dominique Lassal festőművész, Szélenyi Anna író és jómagam. Hamletről beszélgetünk. Egy Hamlet-előadásról. Arról az 1941. április 1-jei szegedi bemutatóról, melyet a Szegedi Egyetemi Színjátszó Társaság — a Shakespeare-mű szegedi premierjének századik évfordulójára — állított színre. Az előadás fölött Szent-Györgyi Albert bábáskodott, rendezője az akkor 19 éves fiatalember, ifj. Horváth István volt, Gertrudis szerepében a vegyészhallgató Tóth Katát láthatta a közönség. Alig telt el néhány hónap, október 17-ről 18-ra virradó éjszaka a budapesti Carlton Szállóban kettős öngyilkosságot követtek el. A fiatalembert a harmadik zsidótörvény bélyegezte meg, a lány szülei jobboldali eszmékkel szimpatizáltak, kilátástalan helyzetüket a háború árnyéka méginkább súlyosbította. Ez a negyvenöt évvel ezelőtti tragikus esemény mai alkotásokat indulál a kortársakban...)

Penczi András: A negyvenes évek elején a francia ellenállási mozgalommal szimpatizáló szegedi csoport tagja lehettem olyan barátaim társaságában, mint Dávid Katalin, Koczás Sándor. Később, Budapestre kerülve Veritas néven könyvkiadót szerveztünk. Az én feladatomban egy szignett tervezetése lett. Így kerültem Dallos Hanna grafikus és fametsző művész műtermébe, ahol éppen egy fiatalembert őzike-rajzát korrigálta. Amikor bemutatott bennünket egymásnak, azt mondta: Legyek jó barátok, szeressétek egymást! Székely Péter volt.

Székely Péter: Dallos Hanna igazi, keleti értelemben vett mester volt, aki képessé tette tanítványait, hogy mesterekké váljanak. Kezembe adta ifj. Horváth István posztumusz könyvét, melyet barátai jelentettek meg írásaiból, feljegyzéseiből, a Hamlet rendezőpéldányából, egyéb dokumentumokból. Nagy hatással volt rá a fiatalok tragédiája, megrázott, később is gyakran eszembe jutottak. Aztán nemrégiben olvastam Szélenyi Anna drámáját. Elemi erővel éltem újra sorsukat és saját életemet.

Szélenyi Anna: Tizenennyolc éves koromban megmutattam dráma-ki-

sérleteimet Örkény Istvánnak. Azt tanácsolta, valami valós témán, megtörtént esemény feldolgozásán mérjem meg képességeimet. S kezembe adta azt a bizonyos kötetet. Megragadott ifj. Horváth István és Tóth Kata drámája, melyet nagyon aktuálisnak, tanulságosnak érzek. A szabadság problematikáját, a szabadság lehetőségeit és korlátait, a szabadság szabadság-élményét véltem felfedezni sorsukban. Így született meg a darab.

Székely Péter: A két fiatal tragé-

diája értette meg velem igazán, hogy a halál nem az élet ellentéte, hanem velejáró ellenpólusa, szerves része. S itt találkozok ez a történet bennem Shakespeare drámaival és Szélenyi Anna darabjával. Ennek szellemében szeretnék szobrot készíteni Szegednek.

Penczi András: Talán nem tűnik szerénytelenségnek, hogy általam Székely Péter a Szegedi Városszerépítő Egyesület vendége is. Találkoztunk a város tanácselnökével, a baráti beszélgetésen megállapodás született, hogy a városszerépítők lebonyolításában, a városi tanács támogatásával Székely Péter szobrot készít a szegedi Hamlet emlékére.

Székely Péter: Olyan szobor-jelet szeretnék készíteni, mely nem a Hamletet, de nem is ifj. Horváth Istvánt és Tóth Katát ábrázolja. A szerelem, az összetartozás, az élet és halál elválaszthatatlansága, az „anyag és a tér násza” kíván lenni ez a mű. És azt sem titkolom, szeretném, ha egykor a szerelmesek találkozóhelyévé válna. Lépcsőzetes oszlopon fekete márványkocka. Ezen áll majd az emberjel, egy márvány tojásdad forma. Jelezni kívánom — a legegyszerűbb módon (*s már rajzolja is!*) — az arcokat, melyek rózsaszín erezésű ruskiczai fehér márvány anyaga az agyat is felidézheti. Az arcokat aranyfüsttel színezem, ezzel is erősíteni igyekszem a „szent jel” funkcióját, azt, hogy gondolatokat ábrázolok. Szobraim általában monumentálisra nőnek a térben, a levegő remegésében, nagyobbban látszanak, mint a kő, melyből kibontottam őket. Szeretem ezt a várost, boldog lennék, ha ezzel a szoborral gazdagíthatnám, ha hozzájárulhatnék, hogy Szeged szebb legyen, mint volt.

(„Aki megdob kenyérrel, dobdd vissza köszöborral” — dedikálta egyik róla szóló könyvét barátjának. Szegedtől — mint mondta — élményt és lehetőséget kapott, szoborral szeretné megköszönni. Egy köztéri munkája áll már házában, a Béke című hatalmas köszöborát Mitterand és Kádár János kézjegyé hitelesíti. Amikor három éve a Nagyváradi téren felavatták, s kiállítások is bemutatták életművének keresztmetszetét, azt írta: „Anyaföldem Magyarország: itt él anyám. Apám földje Franciaország: ott temették el. ... Munkahelyem a Föld három világrésze: ott állnak szobraim... Kulturális küldetésem, és úgy az első, mint a második állampolgárságom az országok közösségének tudatát erősítették bennem... Unokám, Imre, hatéves. Kívánom, ő is megnyilatkozhasson majd a BÉKE gondolatáról, hatvanéves korában, a maga során, nyugodt lélekkel...” Székely Péter a felszabadulás után megnyerte a Magyar Kommunista Párt jelvénytárgyát, 1983-ban Pierre Székely Béla szobrát avatták Budapesten. Egy felfedező, új harmóniát kereső, magát magyarnak valló művész tanulságos pályáivá. Szobor-jelei a még fel nem tárt igazságok közvetítői. Sajátos technikája, a „lángfaragás” négy ősi elemet egyesít — a földet (gránit), a levegőt (oxigén), a lángszóró kerozin-tűzét és hűtőre szolgáló vizet. Ezzel tudja utánozni az idő utánoszthatatlan formálómunkáját...)

T. L.

SZEMENDREY ISTVÁN

Mezők vadvirága

Mezők vadvirága!
Szemen
kék szilvák
hamvas szomorúsága.

Mezők vadvirága!
Álmodon
est-árnyak
ellengő busongása.

Mezők vadvirága!
Szíveden
vadgerlák
kék csőrű jajongása.

Mezők vadvirága!
Hangodon
nyiresek
kicsorbult zokogása.

Mezők vadvirága!
Jobbítsál
mint harang
ha rákondul a tájra.

Lelkem árvasága.
Mezők vadvirága.

